Bidrag till kännedom om svenska skalbaggar 11

Av Stig Lundberg

1. *Elaphrus lapponicus* Gyll.

I Ent. tidskr. 1962, s. 192—194 har Thure Palm omnämnt en fångstmetod som i första hand Åke Holm, Uppsala, använt för fångst av spindlar, men som också gett flera skalbaggsfynd, bl.a. *Colon arcticum* Munst., *Schistoglossa drusilloides* J. Sahlb., *Mycetoporus bergrothi* Hellén och *Philonthus sphagnicola* Sjöb.

Sommaren 1966 prövade jag metoden i det jag satte ut ett 10-tal plastskålar på en *Sphagnum*-myr intill Kälsjärv ca 1 mil N Kalix. Skålarna fylldes till hälften med vatten och några droppar tvättmedel löste upp ytspänningen. Skålarna ställdes i rad tvärs över tuvorna nedsänkta så att de låg under omgivande mossyta (Fig. 1.). Vittjade sedan skålarna var eller varannan dag. Resultatet vart lyckat i det att bl.a. på 10 dagar mellan 24/7—3/8 ej mindre än 27 *Elaphrus lapponicus* och 9 *E. uliginosus.* F. erhölls i skålarna. De första påträffades först 24/7 trots att skålarna satts ut redan 14/7, tydligen beroende på att kläckningen skedde först omkring denna tidpunkt. Enstaka exemplar av de två *Elaphrus*-arterna erhölls också genom att *Sphagnum*-tuvorna trampades ned. Flertalet exemplar erhölls i skålarna efter dagar med soligt väder och uppenbarligen var arterna mer i farten då.

Lokalen ifråga utgöres av en utdikad sjö under igenväxning främst med *Salix*-buskar (Fig. 2.). Vegetationen i övrigt består av bl.a. *Carex*-arter, trollklöver, *Sphagnum* och *Polytricum commune.* Burkarna var placerade ca 30 m från skogsbrynet.

I Norrbotten är *E. lapponicus* tidigare känd i det exemplar, som Åke Jakobsson tagit strax utanför Kalix vid Bjumisträsk 23/6 1963 och det exemplar, som Holm erhöll i en skål vid Saittajärvi, Junosuando s:n (Palm, Ent. tidskr. 1962, s. 193).

Fångst med skålarna i slutet av juli 1967 på samma lokal vid Kälsjärv gav även exemplar av de två *Elaphrus*-arterna.

I samband med insamlandet av puppor av *Diachila arctica* Gyll. vid Vietas inom Stora Sjöfallets nationalpark den 8/8 1967 erhölls även larver och puppor av *Elaphrus lapponicus,* vilka kläcktes efter någon vecka. Redan något dygn efter kläckningen var imagines fullt utfärgade och anmärkningsvärd var den stora variationen av färgen från brons till smaragdgrönt. Uppenbarligen är *E. lapponicus* ingen sällsynthet om man bara använder lämplig fångstmetod, och tydligen kläcks arten på eftersommaren för att övervintra som imago.

Entomol. Ts. Arg. 89. H. 3-4, 1968

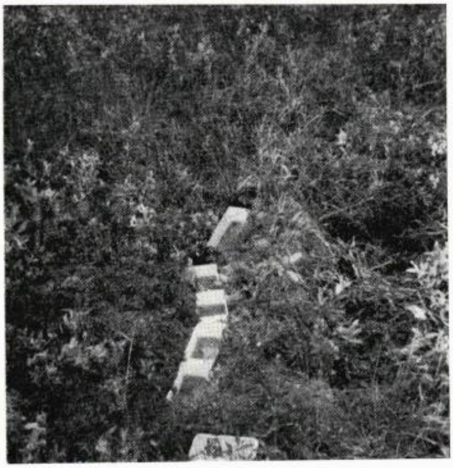

Fig. 1.

Fig. 2.

Fig. 1. Plastskålar nedsänkta i *Sphagnum*-tuvor för fångst av bl.a. *Elaphrus lapponicus* Gyll. Kälsjärv, Kalix /7 1966. — Foto förf. — Fig. 2. Utdikad sjö under igenväxning med främst *Salix*-arter. Lokal för bl.a. *Elaphrus lapponicus* Gyll. Kälsjärv, Kalix /7 1966. — Foto förf.

Följande skalbaggsarter erhölls i skålarna vid Kälsjärv utöver de två *Elaphrus*-arterna: *Loricera pilicornis* F., *Patrobus assimilis* Chaud., *Agonum fuliginosum* Panz., *gracile* Gyll. *ericeti* Panz. (talrikt), *Trechus rivularis* Gyll. (talrikt), *Mycetoporus punctus* Gyll., *longicornis* Mäkl., *Autalia puncticollis* Sharp, *Stenus proditor* Er., *Quedius subunicolor* Korge, *Catops nigrita* Er. samt *Acalyptus carpini* F.

2. *Tachys bisulcatus* Nic

En biotop, som jag tidigare ej undersökt i Norrbotten är barkhögar. Sommaren 1966 passade jag på att leta i några högar med dominant granbark vid Rolfs såg vid Kalix. Ett 10-tal för Norrbotten nya arter påträffades. Således visade sig bl.a. den trevliga lilla jordlöparen *Tachys bisulcatus* vara allmänt förekommande i den blöta barken. Arten är ju tidigare från norra Sverige endast känd i det exemplar, det första svenska, som togs av Gaunitz vid Sorsele 1928. Bland övriga intressanta arter i barkhögarna kan nämnas *Atheta deformis* Kr. (tidigare Vrm och Hls), *Meotica hansseni* Scheerp. (tidigare Sk, Sm och Dlr), *Medon obscurellus* Er. (tidigare nordligast Hls) och *Stichoglossa corticina* Er. (tidigare nordligast Gstr).

3. *Cercyon laminatus* Sharp.

Denna art har påträffats i Skåne av Gunnar Israelsson, som fått flera exemplar i samband med lampfångst. (Natur i Göinge 1959, s. 13—14). På liknande sätt har arten tagits i Finland och Mellaneuropa.

Den 30 juli 1966 höll Kurt Persson och jag på att undersöka kospillning på jakt efter skalbaggar vid Hömyrfors ca 1,5 mil N Kalix. Därvid påträffades bl.a. ett exemplar av *Cercyon laminatus* krypande på sandigt underlag under kospillning strax intill Korpikån på öppen gräsmark.

Uppenbarligen förekommer arten i anknytning till spillning liksom många andra *Cercyon*-arter. Exemplaret har kontrollerats av Andreas Strand.

4. *Liodes ciliaris* Schm.

Av denna art, tidigare känd från Skåne, Gotland, Gotska Sandön samt Värmland, tog jag den 22 juli 1966 ett dött exemplar, som hängde i spindelväv under en planka på Sandgrynnan i Lule yttre skärgård. Bestämningen har kontrollerats av A. Strand.

5. *Ptiliolum croaticum* Matth.

Denna art förekommer ej ovanligt i Dalälvsområdet, där man hittar den under och i blöt asp- och ekbark tillsammans med bl.a. *Pteryx suturalis* Heer och *Ptinella*-arter. På denna lokal upptäcktes arten av T. Palm, som även tagit den i Jmt och Lu Lpm (Ent. tidskr. 1946, s. 124 respektive 1956, s. 57). Förutom vid Dalälven har jag hittat arten på följande platser: Gotska Sandön 28/8 1964 under aspbark, Stora Karlsö 1 exemplar i vinddriftsmaterial 29/5 1966 samt i Norrbotten vid Miekojärvi O Överkalix 18/8 1965 under aspbark.

6. *Phyllodrepa sahlbergi* Luze

Denna art är tidigare endast känd från lappmarkerna där den påträffats vid Abisko i To Lpm, Pålkem i Lu Lpm samt Tärna i Ly Lpm. Det kan därför vara av intresse att i samband med slaghåvning av *Salix*-buskar vid Skiljet intill Kalix vid Kalix-älven den 30 juli 1967 ett exemplar av denna trevliga *Phyllodrepa* erhölls, således det första i Norrbotten.

7. *Myllaena hyperborea* A. Str.

Denna art har första gången rapporterats av Thor-Björn Engelmark (in lit.), som tog ett exemplar i Sareks nationalpark i Pårek-området 1966. Artens biotop hade Kurt Persson och jag möjlighet att studera den 23 juli 1967 vid besök i Pårekområdet. Av en ren slump råkade vi hamna på samma myr, där Engelmark hittat sitt exemplar. Allt som allt erhöll vi genom sållning av delvis blöt *Sphagnum* ur tuvor intill ett bäckdråg på öppen myr 9 exemplar. Genom trampning lyckades vi inte få tag på några exemplar och möjligen föredrager arten något torrare miljö än övriga *Myllaena*-arter.

Arten har dessutom tagits vid Vietas inom Stora Sjöfallets nationalpark i ett exemplar av Engelmark och i ett 10-tal av Bengt Ehnström 1967 genom sållning av *Sphagnum* på likartat sätt intill bäckdråg.

8. *Atheta autumnalis* Er.

I samband med genomgång av mitt *Atheta*-material påträffade Nils Linnman ett exemplar av denna tidigare endast från Sdm kända art (Axel Olsson, Ent. tidskr. 1944, s. 34). Exemplaret ifråga togs den 8 juli 1959 vid Vånafjärden intill Kalix i Norrbotten genom slaghåvning. Bestämningen har kontrollerats av Andreas Strand.

9. *Atheta hyperborea* Brd

Denna art har rapporterats från Närke i ett exemplar i samband med att arten beskrevs av Lars Brundin i Ent. tidskr. 1940, s. 131—132 (leg. A. Jansson).

Under jakten på puppor av *Diachila arctica* Gyll. under och i blöt *Sphagnum* och *Amblystegium* vid Vietas i Stora Sjöfallets nationalpark den 8/8 1967 påträffades ett flertal *Atheta*-exemplar på ävjan under mossan. *Atheta amblystegii* Brd förekom allmänt, men också *Atheta arctica* Th., *graminicola* Gr. och ett tiotal av de *Athetor* jag tog vara på visade sig vara *A. hyperborea*. Detta är dock icke första gången denna art tages i Lappland, då i Einar Wiréns samling finns ett exemplar taget av C. H. Lindroth vid Abisko i To Lpm den 30/7 1939. Dessutom har jag vid bestämning av material åt Sven Erik Nilsson påträffat ett exemplar som tagits vid Korpikån intill Kalix i Norrbotten den 16/5 1967.

10. *Atheta inhabilis* Kr.

I samband med försök att återfinna *Atomaria rubricollis* Bris. (se nedan) i Garphyttans nationalpark i Närke genom såll av förnan och mossan intill lövträd främst ask erhölls ett exemplar av denna trevliga *Atheta* tidigare i Sverige endast känd i några exemplar från Ly och Pi Lpm (Ent. tidsk. 1950, s. 125 respektive 1957, s. 42—43). Exemplaret ifråga har kontrollerats av Strand.

11. *Oxypoda strandi* Scheerp.

Några *Oxypoda*-exemplar, som jag skickat till Strand för bestämning, visade sig vara denna från Sverige tidigare ej rapporterade art. I min samling har jag exemplar tagna vid Kalix 5/9 1958, Överkalix 6/8 1958 och 30/8 1959 samt i To Lpm vid Jukkasjärvi 12/8 1956.

12. *Atomaria reitteri* Löv.

Denna art hör till våra sällsyntaste *Atomaria*-arter och har hittills endast rapporterats från Ög, Upl, Gstr och Jmt. I samband med sållning av lövförna och ris intill Dalälven vid Söderfors i NV Uppland den 2/10 1966 fick jag tre exemplar i samma sållprov.

13. *Atomaria rubricollis* Bris.

Denna art är tidigare känd från Sverige i ett enda exemplar, som Palm erhöll 15/4 1939 i Uppl. (Ent. tidskr. 1943, s. 163). 1966 besökte jag Thure Palm och studerade hans exemplar. Sökte därefter att återfinna arten i olika samlingar. I samband med att jag hösten 1966 fick några *Atomaria munda* Er. och *nigripennis* Kug. vid sållning i stall i Stockholm fick jag orsak att gå genom mitt insorterade material av dessa arter. Till min stora överraskning befanns tre exemplar insatta som *A. nigripennis* i stället vara *A. rubricollis*. Samtliga exemplar hade tagits den 3/9 1961 genom sållning av mossa och lövförna på den öppna ängsmarken i Garphyttans nationalpark i Närke. Sållprovet togs delvis intill de gamla hamlade askarna och biotopen överensstämmer väl med den för arten i Finland.

14. *Corticaria strandi* Palm

I Ent. tidskr. 1949, s. 109—110 beskrev Thure Palm denna för vetenskapen nya *Corticaria* efter två exemplar som togs den 15/7 1948 vid Malå i Ly Lpm. Senare återfann Palm ytterligare fyra exemplar, denna gång vid Arvidsjaur i PLpm i augusti 1956. I båda fallen togs arten på brända björkar under barken.

Sommaren 1966 påträffade jag ett nybränt hygge vid Överkalix i Norrbotten, som borde passa för *Corticarias trandi*. Redan första försöket den 10/7 gav positivt resultat i det att allt som allt 22 exemplar togs. Trädslaget som hyste samtliga exemplar (även larver) var döende sälg (*Salix caprea*), och den karaktäristiskt platta *Corticaria*-arten visade sig leva under hårt fastsittande död bark på den violetta svampen *Trichoderma lignorum* (Fig. 3). *Corticaria strandi* var egentligen den enda arten, som lyckats tränga sig under barken, men i sprickor och under lösare bark påträffades bl.a. *Corticaria*-arterna *linearis* Payk, *ferruginea* Mrsh. och *munsteri* A. Str., *Salpingus ater* Payk., *Cryptophagus corticinus* Th., *Henoticus serratus* Gyll., *Agonum 4-punctatum* De G., *Placusa atrata* Sahlb., *Atheta linearis* Gr. och *arcana* Er. Ytterligare två exemplar togs senare samma höst på lokalen av Kurt Persson. Däremot misslyckades vi i att återfinna arten sommaren 1967 på det aktuella hygget, men i stället erhöll jag vid sållning av svampig rönnbark ett exemplar av den för Norrbotten nya *Aderus pentatomus* Th.

Uppenbarligen kräver *Corticaria strandi* färskt avdöende bark och troligen är arten bunden till svampen Trichoderma lignorum.

15. *Ennearthron palmi* Lohse (*filum* Ab.)

I Ent. tidskr. 1937, s. 170—171 anmälde Thure Palm fyndet av den för Norden nya *Ennearthron filum,* som erhållits i några exemplar genom sållning av innanmätet i ekar i Dalälvs-området. Senare återfann Palm arten i stort antal under bokbark i Hornsö i östra Småland (Ent. tidskr. 1950, s. 136—137). Arten betraktades då som exempel på den reliktfauna som är känd från dessa områden.

Såväl jag som andra coleopterologer har sökt återfinna *Ennearthron filum* främst i Dalälvs-området, men utan framgång. För egen del har jag regelbundet låtit sållpåsarna med prover från Dalälven och Hornsöområdena hänga över natten och tittat på väggarna för att få se uppkrupna *Ennearthron*-exemplar. Den 10 juli 1966 tog jag ett sållprov av bark och innanmätet från en vitrötad björkstubbe ca 1 mil V Överkalix i Norrbotten. Gick genom sållprovet på kvällen och lät materialet stå över natten i en skål. Innan jag hann kasta materialet upptäckte min då 10-årige son Lars en liten Ciid uppkrupen på en träflisa. Det visade sig vara en outfärgad, något deformerad *Ennearthron,* vilken jag ej kunde bestämma direkt. Det visade sig senare vara samma *Ennearthron*-art, som påträffats av Palm vid Dalälven och Hornsö och som nu fått namnet *E. palmi* Lohse. Arten har nämligen av G. A. Lohse konstaterats vara artskild från *E. filum* (Ent. Blätter 1966, s. 28—29) och utanför Sverige bl.a. påträffad i Österrike.

Fyndet vid Överkalix i norra Sverige tyder på att arten finns i hela Sverige men förbisetts, vilket ju är naturligt med hänsyn till den ringa storleken och de relativt tröga rörelserna. När jag passerade lokalen vid Överkalix den

Fig. 3. Av brand dödad sälg med barken avlägsnad. De mörka fläckarna utgöres av svampen *Trichoderma lignorum* på vilken imagines och larver av *Corticaria strandi* Palm påträffades. Ca 2 mil V Överkalix 10/7 1966. — Foto förf.

20 september samma höst gjorde jag ett försök att återfinna arten och hade den enastående turen att direkt komma på hur den levde i den aktuella björkstubben. I fina sprickor på ett torrt vedparti under lös näver växte en brun seg svamp, som visade sig vara utvecklingsstället för *Ennearthron palmi*. I svampen fanns såväl imagines som larver och ur några bitar, som togs hem erhölls ett 50-tal exemplar genom kläckning. Hittills har jag inte lyckats få svampen, en basidiomycet, bestämd, men konsistensen påminner om fästet för fnösketickan (*Polyporus fomentarius*). I likartad konsistens har jag påträffat *Ennearthron cornutum* Gyll. och *laricinum* Mell. Exemplar av *Ennearthron palmi* från Norrbotten har kontrollerats av G. A. Lohse.

Rimligtvis bör *Ennearthron palmi* även finnas i Finland för vilket land den också angivits i Catalogus 1960. Denna uppgift skall dock vara felaktig och arten än så länge i Norden icke påträffad utanför Sverige (Sten Stockmann in lit.).

Jag vill här passa på att tacka Victor Hansen, Thure Palm, Andreas Strand, G. A. Lohse samt Nils Linnman för hjälp med bestämningar.